

Yöneticilerinin Gözünden İmam Hatip Ortaokulları: Bir Durum Çalışması

Ayhan ÇİYANCI¹, Mehmet ULUTAŞ²

Özet

Türk eğitim sistemi modeli içinde ortaokullara alternatif olarak eğitim öğretim faaliyeti sürdüren imam hatip ortaokullarının gerekliliği, dini eğitim içeriği bakımından yeterliliği, tercih edilme sebepleri değerlendirilmiştir. İmam hatip ortaokullarının eğitim öğretim içerik ve faaliyetlerini en iyi tanıyan ve sahada karşılaşılan sorunlarla en çok yüz yüze gelenlerin bu okulların yöneticileri olması sebebiyle imam hatip ortaokulu okul yöneticileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı; imam hatip ortaokullarının okul yöneticilerinin gözünden Türk Eğitim Sistemi içindeki yerinin ortaya çıkarılmasıdır. İmam hatip ortaokulları bütüncül bir yaklaşımla ele alınmış ve bu sebeple araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum analizi yöntemi kullanılmıştır. 2021-2022 eğitim öğretim yılı içinde, Aydın İlinde faaliyet gösteren 10 imam hatip ortaokulunun yöneticisi ile yarı yapılandırılmış görüşme formları üzerinden görüşler alınmıştır. Sorulan sorulara alınan cevaplarla imam hatip ortaokulların Türkiye eğitim sistemi içindeki yeri ile ilgili odak ifadeler belirlenmiştir. Devlet politikalarındaki değişimlerin, çocuklarına dini eğitim almak isteyen veliler üzerinde bıraktığı etkiler için, okul yöneticilerinin tamamı, imam hatip ortaokullarının varlığının siyasi otoriteye bağlı olduğunu belirtmişlerdir. 28 Şubat döneminin bıraktığı olumsuz algının kısmen de olsa veliler üzerinde devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır. İmam hatip ortaokullarının, başta laiklik ilkesi olmak üzere devletin hiçbir unsur ve mekanizmasına zarar vermediği hatta kapatılması durumunda devletin üniter yapısına zarar verme potansiyeline sahip cemaat, tarikat ve oluşumların eline fırsat vereceğine dair görüşler ortaya çıkmıştır. İmam hatip ortaokullarının yeterliliği konusunda yönetici görüşlerinde özellikle hafızlık eğitimin imam hatip ortaokullarında verilmeyişi ve dini içerikli derslerin haftalık ders saatleri içindeki azlığı vurgulanmıştır. 4+4+4 eğitim modeli içinde normal ortaokullarda, dini derslerin seçmeli olarak verilmesinin imam hatip ortaokullarının yerine geçip geçmeyeceği konusunda başvuru yönetici görüşlerinin analizinde seçmeli dersler ile imam hatip ortaokulunun yerinin dolmayacağı sonucu çıkmıştır. Yaşanan sorunları en iyi bilenlerin okulun yöneticileri olduğu düşüncesiyle bu çalışma, imam hatip ortaokulları için yönetici rehberi özelliği de taşımaktadır. İmam hatip ortaokullarına öğretmen atamalarında mevcut atama yönetmeliğinde gerekli düzenlemeler yapılarak mülakat sistemin getirilmesi, hafızlık eğitiminin imam hatip ortaokulu müfredatında yer alması, imam hatip ortaokullarının en azından imam hatip liselerinden ayrı tutulması ve farklı bir okul isminin verilmesi gibi değişikliklerle imam hatip ortaokullarına rağbetin artacağı, birçok olumsuz ön yargının ortadan kalkacağı yönünde önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İmam Hatip Ortaokulu, dini eğitim, yönetici rehberi

Imam Hatip Secondary Schools from the Perspective of Their Administrators: A Case Study

Abstract

The necessity, the adequacy in terms of religious education content, and the reasons for preference of imam hatip secondary schools, which carry out educational activities as an alternative to secondary schools within the Turkish education system model, were evaluated. Interviews were held with imam hatip secondary school school administrators, since those who know the educational content and activities of imam hatip secondary schools best and who face the problems encountered in the field most are the administrators of these schools. Purpose of the research; The aim is to reveal the place of imam hatip secondary schools in the Turkish Education System from

¹ Sorumlu Yazar, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/TÜRKİYE a.ciyanci@gmail.com ORCID: orcid.org/0000-0002-7079-9271

² Dr. Öğretim Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Yönetimi Ana Bilim Dalı, Aydın/TÜRKİYE, mehmet.ulutas@adu.edu.tr, ORCID: orcid.org/0000-0002-6539-2039

the eyes of school administrators. Imam hatip secondary schools were handled with a holistic approach and for this reason, the situation analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the research. In the 2021-2022 academic year, opinions were received through semi-structured interview forms with the administrator of 10 imam hatip secondary schools operating in Aydın. With the answers to the questions asked, focal statements about the place of imam hatip secondary schools in the Turkish education system were determined. All of the school administrators stated that the existence of imam hatip secondary schools depends on the political authority due to the effects of the changes in state policies on the parents who want to receive religious education for their children. It has been concluded that the negative perception left by the 28 February period continues, albeit partially, on the parents. Opinions have emerged that Imam Hatip secondary schools do not harm any element and mechanism of the state, especially the principle of secularism, and even if they are closed, they will give an opportunity to the hands of communities, sects and formations that have the potential to harm the unitary structure of the state. In the opinions of the administrators about the adequacy of imam hatip secondary schools, it was emphasized that especially the hafız training was not given in imam hatip secondary schools and the scarcity of religious courses in weekly class hours. In the analysis of the opinions of the administrators about whether giving religious courses as elective in normal secondary schools within the 4+4+4 education model will replace the imam hatip secondary schools, it has been concluded that the elective courses and the imam hatip secondary school will not replace them. Considering that the school administrators are the ones who know the problems best, this study also carries the feature of an administrator's guide for imam hatip secondary schools. In the appointment of teachers to imam hatip secondary schools, changes such as the introduction of the interview system by making the necessary arrangements in the current appointment regulation, the inclusion of hafız training in the curriculum of imam hatip secondary schools, the separation of imam hatip secondary school students from at least imam hatip high schools and the naming of a different school, the demand for imam hatip secondary schools will increase, and many negative consequences will arise. Suggestions have been made that prejudice will be eliminated.

Keywords: Imam Hatip Secondary School, religious education, administrator's guide

Makale Geçmişi	Geliş: 20.12.2022	Kabul: 30.12.2022	Yayın: 31.12.2022
Makale Türü	Araştırma Makalesi		
Önerilen Atf	Çiyancı, A. & Ulutaş, M. (2022). <i>Yöneticilerinin Gözünden İmam Hatip Ortaokulları: Bir Durum Çalışması. Uluslararası Eğitimde Nitel Araştırmalarda Mükemmellik Arayışı Dergisi (UENAMAD), 1(2), 42-56.</i>		

Giriş

Dünya genelinde dini inançlar çok çeşitlidir. Dünyada inanç sahibi insanları oranlarına göre sıralanacak olursa; %32 Hristiyan, %23 Müslüman, %15 Hindu, %14 Yahudi ve %6 geleneksel yerel çeşitli inançların toplamıdır (Atasoy, 2003). Dünyevi bilgi ve donanım ihtiyacının yanında inanç sahibi insanlar için dini eğitim alma ihtiyacı doğmuştur. İnsanlar, dini bilgileri en yetkili ve bilgili yerlerden doğru bir şekilde almak istemişlerdir. Bu istek haklı olarak dini eğitim veren temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarının yapılmasını gerekli kılmıştır. Yönetim şekillerine göre neredeyse tüm dünya ülkelerinde dini eğitim veren kurumlar eğitim sistemlerinin içinde yer almıştır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 18. Maddesi, herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğünün olduğunu belirtmektedir. Herkesin, din ya da inanç değiştirme, dinini ya da inancını tek başına ya da topluca, açık ya da özel olarak öğretim, uygulama, tapınma ve anma, açığa vurma özgürlüğüne sahip olma güvencesi sağlanmıştır. Bu maddeye göre dini eğitim alma tercihi de kişi hürriyeti ve hakkı olarak belirlenmiştir. Dini öğretimin dünyada verilmiş yöntemleri ve öğretimin verilmiş yerleri açısından farklılıklarla karşılaşılmaktadır. Din öğretimi uygulamaları ile ilgili olarak ülke tiplerini 6 grupta toplanabilir (Aydın, 2007):

- Devlet okullarında din öğretimi vermeyip, ancak özel okullarda ve (kilise vb.) dinî kurumlarda, din eğitimine izin veren ülkeler, ABD, Fransa, Japonya gibi.
- Resmî ve özel okullarda din öğretimine seçmeli ders olarak yer veren ülkeler, İtalya, Portekiz, İngiltere gibi.
- Resmî ve özel okullarda öğrencilerin din ya da ahlak derslerinden birisini seçmek zorunda olduğu ülkeler, Almanya, Belçika, Kanada gibi.

- Resmî okullarda Din Dersinin zorunlu olduğu ülkeler, İslam ülkeleri, Yunanistan, Danimarka, İsveç, Norveç gibi.
- Dinlerle ilgili konuları tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, felsefe, sosyoloji gibi diğer kültür derslerinde öğreten ülkeler, Fransa gibi.
- Din eğitimi yasaklayan ülkeler. Din eğitimine izin vermeyen ülkelere eski Sovyetler Birliği ve ona bağlı Doğu Bloğu ülkeleri örnek verilebilir.

Türkiye’de örgün eğitim kurumları içinde yer alan temel eğitim ve ortaöğretim kurumlarında din kültürü ve ahlak bilgisi dersi, zorunlu olarak haftalık ders saatleri içinde yer almaktadır. Ayrıca ortaokul ve liselerde seçmeli olarak haftalık 2 saat olacak şekilde Kur’an-ı Kerim, Peygamber Efendimizin Hayatı, Arapça ve haftada 1 saat olacak şekilde Temel Dini Bilgiler dersleri okutulmaktadır (Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2022). Türkiye’de dini eğitim programına sahip kurumlar Millî Eğitim Bakanlığına bağlı imam hatip ortaokulu ve liseleridir. Bu okullar hem temel eğitim hem de ortaöğretim seviyesindeki öğrencilere genel kültür, sanat ve spor derslerinin yanında dini içerikli bazı derslere programlarında yer vermektedirler.

İmam hatip ortaokulları Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü ve Din Öğretimi Genel Müdürlüğüne bağlı olarak program uygulayan okullardır. Normal ortaokul programlarında yer alan kültür derslerinin yanı sıra zorunlu olarak Kur’an-ı Kerim, Peygamber Efendimizin Hayatı, Arapça ve Temel Dini Bilgiler dersleri öğretim programı içinde yer bulmaktadır. Haftalık toplam ders saati 36 saattir. Bu rakam normal ortaokullarda 35 saattir. İmam hatip ortaokulları programında yer alan zorunlu dini derslerin yerini normal ortaokullarda seçmeli dersler almıştır. Buna karşın imam hatip ortaokullarındaki haftalık seçmeli ders sayısı azaltılmıştır. İmam hatip ortaokulları da tıpkı diğer normal ortaokullar gibi öğrencilerini bir üst eğitim basamağı olan sınavlı/sınavsız öğrenci alan ortaöğretim kurumlarına hazırlamaktadır. İmam hatip ortaokulu sekizinci sınıf öğrencileri de her yıl yapılan Liselere Geçiş Sınavına (LGS) giriş hakkı elde etmektedir.

İmam hatip ortaokuluna öğrenci göndermek isteyen veli, çocuğunun ilkokul dördüncü sınıfını tamamlamasından sonra kendisine en yakın imam hatip ortaokuluna bizzat gidip, öğrenci kaydı yaptırmak istediğini belirtmesi gerekmektedir. İmam hatip ortaokullarına kayıt gönüllülük esasına göre yapılmaktadır. Küçük yerleşim birimlerinde ikamet eden veya büyükşehir bünyesinde merkezi bölgeden uzak mahallelerde yaşayan öğrencilerin okula ulaşmaları İl veya İlçe Millî Eğitim Müdürlükleri tarafından taşıma araçları ile sağlanmaktadır. İmam hatip ortaokuluna kayıt için okulun adres kayıt sahasının, öğrencinin yaşadığı adresi kapsamaması gibi bir zorunluluk yoktur. Adres kayıt sahasına dayalı kayıt sistemi sadece normal eğitim öğretim faaliyetleri yürüten diğer ortaokullar içindir (MEB, 2014)

Türkiye eğitim sisteminin tarihinde Cumhuriyetin ilanından sonra 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Türkiye’de eğitim faaliyeti sürdüren tüm okullar Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak tek çatı altında toplanmıştır. Bu kanunla ülkemizdeki tüm eğitim kurumların yönetimi ve denetimi doğrudan devlete bağlanmıştır. Kanunun 4. Maddesine göre 29 adet ortaöğretim düzeyinde imam hatip mektebi açılmıştır. Zamanla öğrenci yetersizliği sebebiyle bir bir kapanan imam hatip okullarının ayakta kalan son okulu da 1930 yılında MEB kararı ile kapatılmıştır (Yücel, 1994).

15 Ocak 1949 tarihinde hatip kursları açılmıştır (Şanver, 1996). İmam hatip kurslarının varlığı 1951 yılına kadar devam etmiştir. 13 Ekim 1951 tarih ve 601 sayılı kararıyla, ilkokula dayalı; birinci devresi dört, ikinci devresi üç yıllık olan toplamda yedi yıl eğitim süreli imam hatip okulların açılmasına hukuki olarak imkân sağlanmıştır (Dinçer, 1974). 12 Mart 1971 tarihinde iktidarda bulunan siyasi irade, Resmî Gazetede 8 Nisan 1971 tarih ve 13803 sayısı ile imam hatip okullarının sadece ortaöğretim seviyesinde açılması kararını alarak imam hatip ortaokullarını kapatmıştır. Kapatılan imam hatip ortaokulları ise 2 Şubat 1974 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığının aldığı karar ile tekrar açılmıştır. Ortaokul eğitim süresi olarak önceden olduğu gibi 3 yıl belirlenmiştir (Öcal, 2013).

On beşinci Milli Eğitim Şurasının 1996 yılında toplanması ve toplantı sonucunda ilköğretimin 8 yıl ve kesintisiz uygulanması konusunda tavsiye kararı çıkmıştır. 28 Şubat 1997 tarihinde orduya ait tankların sivil alanda yürütülmesi ve adına post modern darbe denmesi ile imam hatiplerin varlığı ile ilgili yeni süreç başlamıştır. İrticai faaliyetlerle mücadele için Milli Güvenlik Kurulu 28 Şubat tarih ve 406 Sayılı Kararına Ek-A (rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere karşı alınması gereken tedbirler) kapsamında önemli kararlar almıştır. Özellikle alınan 3 numaralı kararda “Genç nesillerin körpe

dimaglarının öncelikle cumhuriyet, Atatürk, vatan ve millet sevgisi, Türk milletini çağdaş uygarlık seviyesine çıkarma ülkü ve amacı doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli mihrakların korunması bakımından 8 yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurttan uygulamaya konulmalı” ifadesi imam hatip ortaokullarının kapatılmasını gerektirmiştir (MGK, 1997).

16 Ağustos 1997 tarihinde mecliste alınan karar ile imam hatiplerin ortaokulları kapatılmış, 18 Ağustos 1997’de yayınlanan Resmî Gazete ile kapatılma kararı resmen uygulamaya geçmiştir (Resmî Gazete, 1997). 2002 yılında iktidarda olan siyasi iradenin vaatlerinden birinin imam hatiplerin tekrar açılması olduğu için bu yönde çalışmalara hız verilmiştir. 2010 yılında toplanan On Sekizinci Milli Eğitim Şurasında Avrupa Birliğine uyum süreci dâhilinde olarak zorunlu eğitim süresinin 12 yıla çıkarılması ele alınmıştır. Şuranın aldığı tavsiye kararından sonra 20 Şubat 2012 senesinde bazı milletvekilleri bir komisyon kurulmuş ve İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi sunulmuştur. Oylama sonucunda kabul edilen teklif ile zorunlu eğitim 4 yılı ilköğretim, 4 yılı ortaokul ve 4 yılı lise olacak şekilde toplam 12 yıla çıkarılmıştır. Bu kanun ile imam hatiplerin ortaokul kısımlarının açılması yönündeki engel kaldırılmıştır. İmam hatip ortaokulları 2012-2013 eğitim öğretim yılı itibarı ile ilköğretim dördüncü sınıfı bitiren öğrenci kayıtları almaya başlamıştır (Resmî Gazete, 2012). Millî Eğitim Bakanlığı, 2021-2022 eğitim öğretim yılı istatistikleri bilgilerine göre 2022 yılı itibarıyla ülkemizde imam hatip ortaokullarının sayısı 3451’dir. Öğrenci sayısı ise 710264 olmuştur. Bu sayı tüm ortaokullar içinde imam hatip ortaokullarının %13,87’si olduğu anlamına gelmektedir. İmam hatip ortaokullarının sayısı ve öğrencisi özellikle 2013 yılından itibaren ile yıldan yıla artmaktadır (Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, 2022).

Günümüzde çeşitli kesimler, sivil toplum örgütleri, politikacılar ve eğitimciler tarafından imam hatip ortaokullarının varlığı, sayısı, içerik yeterliliği ve eğitim sistemimizdeki gerekliliği sorgulanmaktadır. 2020 yılında yapılan bir araştırmada imam hatip okulları, sivil toplum örgütlerinin bakış açısıyla değerlendirilmiş ve laik bir ülkede imam hatip okulu varlığı ile imam hatiplerin mesleki okul statüsü temaları üzerinde durulmuştur. Tartışma temelini, laiklik ilkesi, Tevhidi Tedrisat Kanunu ve TC. Anayasasında yer alan Eğitim Hakkı maddesi oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarında okulun varlığı ile ilgili tartışmaların yoğunluğunun azaldığı ancak mesleki statüsünün değerlendirilmesinde farklı tartışmaların ortaya çıktığı görülmektedir. (Arıcan, 2020). 2005 yılında yapılan bir araştırmada ise imam hatiplerin varlık tartışmalarının daha çok ideolojik olarak sürdüğü vurgulanmıştır (Subaşı, 2005). Araştırma sonuçlarına göre tartışmaların çeşitli odak ve boyutlarda devam ettiği görülmektedir. Bu sorgulamayı gerekli kılan bir etmen olarak 1739 sayılı Türk Millî Eğitim Temel Kanununun 32. maddesinde imam hatiplerin amacı belirtilirken sadece imam hatip liselerine atıf yapılmasıdır. İmam hatip ortaokulları için ilgili kanunda herhangi bir özel amaç belirtilmemiştir. Bu da akıllara “imam hatip ortaokulunun mevcut eğitim sistemi içinde yapay bir kurum mu olduğu” sorusunu aklı getirmektedir. Bir başka yaklaşım da imam hatip ortaokullarına toplumun ne kadar ihtiyacı olduğu ile ilgilidir.

Bu araştırmada imam hatip ortaokullarının gerekliliği ve yeterliliği ile ilgili imam hatip ortaokullarında görev yapan okul yöneticileri ile görüşmeler yapılmıştır. Daha önce imam hatip ortaokulları ile ilgili yapılan araştırmaların sayıca az olması ve ele alınan konuların bu araştırmada yer alan konulardan farklılık göstermesi sebebiyle bu araştırmanın alanyazıya katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Günümüz okul yöneticilerinden öğretimi ve öğrenimi geliştirme gereği eğitim vizyoneri olmaları, öğretim ve eğitim programı liderliği yapmaları, değerlendirme uzmanı, disiplinli, toplum inşacı, halkla ilişkiler uzmanı, bütçe analizeci, kolaylaştırma yöneticisi, özel program yöneticisi olmaları beklenmektedir (NASSP ve NASP, 2013). Bu sebeple imam hatip ortaokullarının yapısı, işleyişi ve sorunları hakkında sahada en çok gözlem yapma ve bilgi toplama kabiliyetinin okul yöneticilerinde olduğu kabul edilerek okul yöneticilerinin görüşlerinden yola çıkılmış ve araştırmada bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Problem ve Alt Problemler

Türkiye eğitim sistemi içinde ortaokul çağ grubu öğrencilerine yönelik tamamen öğrenci ve veli gönüllülük esasına dayalı normal eğitim veren ortaokullara alternatif imam hatip ortaokullarının varlığı gerekli midir? Ayrıca imam hatip ortaokulları, içerik ve işleyiş bakımından ele alındığından öğrenci ve veli beklentilerini karşılamakta yeterli midir? İmam hatip ortaokullarının gerekliliği ve yeterliliği ile

ilgili olarak aşağıda belirlenen alt problemlere yanıtlar aranmıştır. Yönetici görüşlerini ortaya çıkaracak odak sorulara kılavuz edecek alt problemler aşağıdaki gibidir:

1. Devlet politikalarındaki değişimlerin, çocuklarına dini eğitim aldırarak isteyen öğrenci velileri üzerinde nasıl bir etkisi vardır?
2. Öğrenci velilerinin imam hatip ortaokullarında kayıt sırasında ne gibi tereddütler yaşamaktadırlar?
3. İmam hatip ortaokullarının kapatılması durumunda öğrenci velilerinin dini içerikli eğitim alabilme adına başvurabilecekleri yönelimler neler olabilir?
4. İmam hatip ortaokulu müfredatı, 4+4+4 eğitim modeli içindeki hali ile öğrenci velisi beklentilerini karşılamakta mıdır?
5. Öğrenci velileri çocukları için dini eğitimi normal ortaokul müfredatında yer alan seçmeli derslerle de alabilmektedir. Veliler için bu seçenek ne derece beklentilere cevap verebilmektedir?
6. Öğrenci sayısı az olan imam hatip ortaokullarının başka okullar bünyesinde sınıf olarak açılmasının sonuçları neler olabilmektedir?
7. İmam hatip ortaokullarında yaşanan ve çözülmesi gerekli en acil sorunları nelerdir?

Araştırma, imam hatip ortaokullarının Türkiye eğitim sistemi içindeki yerinin belirlenmesi, yaşadıkları sorunların ortaya çıkarılması bakımından önemlidir. Yaşanan sorunları en iyi bilenlerin okulun yöneticileri olduğu düşüncesiyle, bu çalışma imam hatip ortaokulu yönetici rehberi olması özelliği taşımaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada okul yöneticilerin imam hatip ortaokullarının gerekliliği ve yeterliği üzerine görüşleri incelenmiştir. Ülkemizde imam hatip ortaokullarının varlığı hakkında tartışmaların devam ettiği düşünülürse bu araştırma, imam hatip ortaokullarının gerekliliği ve bu okulların öğretim içeriğinin yeterliliği hakkında derinlemesine analiz edebilme imkânı sunmaktadır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden durum deseni ile biçimlendirilmiştir.

Durum çalışması, sınırlı bir sistemin nasıl işlediği ve çalıştığı hakkında sistematik bilgi toplamak için çoklu veri toplama kullanılarak o sistemin derinlemesine incelenmesini içeren metodolojik bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Durum çalışması; tek bir durum ya da olayın derinlemesine boylamsal olarak incelendiği, verilerin sistematik bir şekilde toplandığı ve gerçek ortamda neler olduğuna bakıldığı bir yöntemdir (Davey, 2009).

Bu çalışmada Aydın İli'nde 2021-2022 eğitim öğretim yılında, imam hatip ortaokullarında görevli okul yöneticilerinden oluşan bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Örneklem olarak amaçlı örneklem çeşitlerinden maksimum benzeşik örnekleme kullanılmıştır. Benzeşik (Homojen) örneklemin amacı odaklanmak, çeşitliliği azaltmak, analizi basitleştirmek ve grup görüşmelerini kolaylaştırmaktır (Baltacı, 2018). Aydın İli'nde eğitim öğretim faaliyeti gösteren 29 imam hatip ortaokulunda görev yapan okul müdürlerinin %50'sine ulaşılmış, araştırmaya gönüllü olarak olan 10 imam hatip ortaokulu müdürü ile görüşmeler yapılmıştır. Müdürlere ait demografik bilgiler aşağıdaki Tablo 1 de sunulmuştur.

Tablo .1

Okul Yöneticilerine Ait Demografik Bilgiler

Değişken	Grup	Yönetici Kodu
Cinsiyet	Kadın	M3
	Erkek	M1, M2, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10
Mesleki Kıdem	1-10 Yıl	M7
	11-20 Yıl	M1, M3, M6, M9
	21-30 Yıl	M2, M4, M5, M8, M10
Yöneticilik Kıdemi	1-5 Yıl	M1, M3, M6, M7
	6-10 Yıl	M2, M8, M9
	11-20 Yıl	M4, M5, M10
Okuldaki Kıdem	2	M1, M9
	1-3 Yıl	M1, M3, M6, M7, M8, M9
	4-8 Yıl	M2, M4, M5, M10,
Yaş	30-35	M1
	36-40	M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10

Branş	Türkçe	M1, M5, M6, M8
	Matematik	M2
	Din Kült. ve Ahlak Bil.	M3
	İlköğretim Matematik	M4
	Fen Bilimleri	M7, M9
	Teknoloji ve Tasarım	M10
Öğrenim Durumu	Yüksek Lisans	M1, M5
	Lisans	M2, M3, M4, M6, M7, M8, M9, M10

Tablo 1’de görüldüğü üzere görüşlerine başvuru alan yöneticilerinden 1 tanesi 35 yaş altı iken; diğer 9 tanesi 36-40 yaş aralığındadır. Katılımcıların 2 tanesi yüksek lisans mezunu iken; 8 tanesi lisans mezunudur. Katılımcı yöneticilerden sadece biri kadın yöneticidir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla veriler elde edilmiştir. Görüşme formları hazırlanmadan önce okul yöneticileri ile bir ön görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından görüşme soruları hazırlanıp, alan uzmanı iki kişiden görüş alınmıştır. Hazırlanan sorularla ilgili bir sıkıntı veya eksiklik olup olmadığını tespit etmek için belirlenen iki yöneticiyle bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Buradan elde edilen dönütlerle görüşme formuna son hali verilmiştir. Sonrasında belirlenen tüm yöneticilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşmelerin yüz yüze, görüntülü telefon görüşmesi, ses kaydı veya yazılı olarak e-posta ile teslim seçeneklerinden biri ile gerçekleştirilmesi planlanmıştır. Genellikle okul yöneticilerinin görüşme formunu doldurmaları suretiyle veriler alınmıştır. Görüşme formları değerlendirilerek veriler araştırmacı tarafından toplanmış ve katılımcıların onayına sunulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma amacına uygun olarak tümevarımcı analiz yöntemi uygulanmıştır. Tümevarım analizde amaç, toplanan verileri alçıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramları ve kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmaktır (Strauss ve Corbin, 1990). Görüşme formundaki sorulara yöneticilerin verdiği cevaplar doğrultusunda temalar (kodlamalar) oluşturulmuştur. Cevaplar ile temalar arasındaki ilişki yoğunluğuna göre yöneticilerin verdikleri cevaplara yorum yapılmadan bulgular elde edilmiştir.

Araştırmanın İnanırlılığı, Aktarılabilirliği, Tutarlılığı ve Teyit Edilebilirliği

Nitel araştırmalarda geçerliğin sağlanabilmesi için uzun süreli katılım ve sürekli gözlem, çeşitleme, araştırmacı önyargılarının açıklanması, üye kontrolü, zengin ve yoğun betimleme, uzman görüşü; güvenilirliğin sağlanabilmesi için kodlayıcılar arası görüş birliği araştırmacının kendi konumunu açık bir şekilde belirlemesi, katılımcıların özelliklerinin açıklanması stratejileri kullanılır (Ersoy ve Saban, 2019; Creswell, 2021: 252-257; Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Bu bağlamda çalışmanın niteliğini arttırmak için araştırmanın her aşaması detaylı bir şekilde aktarılmış ve ayrıntılı betimlemeler yapılmıştır. Çalışmadaki yöntem, katılımcılar, veri toplama aracı ve veri çözümlemesinin neden tercih edildiği açıklanmıştır. Katılımcılardan bulguların ve yorumların inandırıcılığına ilişkin teyit alınmıştır. Veri toplama araçlarının hazırlanmasından veri analiz süreçlerine kadar birçok aşamada uzman görüşüne başvurulmuştur. Veriler araştırmacılar tarafından ayrı ayrı analiz edilip yorumlandıktan sonra bir araya getirilmiştir. Çalışmanın her aşamasında objektif ve tutarlı olunması için gerekli hassasiyet gösterilmeye çalışılmıştır.

Araştırmacıların Rolü

Nitel araştırmada çalışmanın başlangıcında araştırmacının pozisyonu ve çalışmayı etkileyebileceği düşünülen muhtemel önyargıları açıklanmalıdır. Bu bağlamda araştırmacının çalışmayla ilgili herhangi bir eğilimi, varsayımı, geçmiş deneyimi veya önyargısı varsa bu bölümde açıklanmaktadır (Creswell, 2021).

Bu çalışmada araştırmacılarından biri daha önce pek çok çalışma yapmış, araştırma ve tez yönetmiş nitel araştırma ve eğitim yönetimi alan uzmanıdır. Diğer araştırmacı, araştırma konusu olan imam hatip

ortaokulunda okul yöneticisi olarak görev yapmaktadır. Bu görevini yaklaşık 2 yıldır yürütmektedir. İmam hatip ortaokullarındaki yasal mevzuat, müfredat ve işleyiş hakkında yeterli bilgiye sahiptir.

Etik Konular

İnsanların dahil olduğu bütün araştırmalarda evrensel olarak kabul görmüş bilinçli onay, gizlilik, özel hayata saygı ve zarar vermeme, aldatmama, yanıltmama ve verilere sadık kalma gibi bazı etik ilkeler bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 104-105). Tüm katılımcılara araştırma sürecinin ayrıntıları açıklanmıştır. Katılımda gönüllülük esası vurgulanmıştır. Sorulacak sorulara verilecek cevap süresi belirtilmiştir. Verilen cevapların sahiplerinin gizli tutulacağı, sadece M1, M2, vb. gibi kodlamaların yapılacağı söylenmiştir.

Elde edilen veri analizlerine göre yapılan kodlamalar araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Böylece çalışmanın güvenilirliği sağlanmıştır. Katılımcılara görüşme formlarındaki açıklamaların anlatmak istediklerini tam anlamıyla ifade edip etmediğiyle ilgili geri bildirimler alınmıştır. Bu çalışmanın basamakları açıklanarak sürecin nasıl işlediği belirtilerek katılımcı görüşleri ön planda tutulmuştur. Katılımcı görüşlerine sık sık değinilerek çalışmanın güvenilirliğinin artması sağlanmıştır. Gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra verilerin analizi safhasına geçilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde okul yöneticilerinin araştırmanın alt problemleriyle ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Bu görüşler doğrultusunda tablolar oluşturulmuştur. Görüşlerin incelenmesi ile temalar oluşturulmuş, temalara katılım gösteren yöneticilerin isimleri temaların karşısına gelecek şekilde kodlanmıştır.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“İmam hatip ortaokullarının varlığının siyasi otorite kararlarına bağlılığı hakkında neler düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplara göre oluşturulan temalar ve katılımcılar aşağıdaki Tablo 2’de belirtilmiştir.

Tablo 2

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Temalar	Katılımcılar
Siyasi otorite ile ilişkilidir	M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10

Tablo 2’de görüldüğü üzere katılımcıların tamamı imam hatip ortaokullarının varlığının siyasi otoriteye bağlı olduğu konusunda hemfikirdir. Katılımcılar imam hatip ortaokullarının varlığının şu anki siyasi otorite sayesinde sürdüğünü, iktidarın değişmesi durumunda okulun varlığının belirsiz olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca M3, imam hatiplerin varlığının siyasi otorite kararlarından bağımsız olarak devam edebilmesi için gerekli yasal düzenleme ihtiyacını vurgulamıştır. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

M1: “İmam Hatip Okullarının varlığı tamamıyla siyasi otoritenin kararlarına bağlıdır. Yakın tarihimizde ülkemizin yaşamış olduğu 28 Şubat Postmodern darbesi ve hemen öncesindeki hükümetin imam hatipler ile ilgili almış oldukları kısıtlama kararları (8 yıllık zorunlu eğitim) bunun en büyük örneğidir. Günümüzde de imam hatip ortaokullarının bu denli yaygınlaşabilmesi mevcut siyasi otoriteyle alakalıdır.”

M4: “İmam hatip ortaokullarının varlığının siyasi otorite kararlarına bağlı olduğunu ve siyasi otorite değişiminde imam hatip ortaokullarının geleceğinin belirsiz olduğunu düşünüyorum.”

M9: “Milli Eğitim politikasının, siyasi düşünce sistemlerinden ayrı tutulması gerektiğini düşünüyorum. Bununla ilgili yasal düzenlemeler yapılmalı.”

M10: “Değişecek bir iktidar ve yeni siyasi anlayışla imam hatip ortaokullarının varlığına son verilmesi muhtemeldir.”

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Öğrenci velilerinde kayıt sırasında, imam hatip ortaokulları ile ilgili olarak “Okulun geleceği ile kaygılardan dolayı kayıt yaptırmakta tereddütler yaşıyor mu, örneklendirebilir misiniz?” sorusuna verilen cevaplara göre oluşturulan temalar ve katılımcılar aşağıdaki Tablo 3’te belirtilmiştir.

Tablo 3

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Temalar	Katılımcılar
Gelecek endişesi	M1, M2, M4, M5, M6, M7, M8, M10
Ön yargı	M1, M2, M5, M6, M7, M8, M10
Geçmişte Yaşanan olumsuzluklar	M2, M4, M6, M7, M8, M10
Kayıtlarda veli tereddüdünün olmaması	M3, M9,

Tablo 3’te görüldüğü üzere okul yöneticilerinden M3 ve M9 hariç diğer yöneticiler velilerin kayıt sırasında gelecek endişesi yaşadıklarını sordukları sorularla gözlemişlerdir. 7 yönetici, özellikle askeri okullar başta olmak üzere üniversite sınavlarında katsayı eşitsizliğine maruz kalacağını düşünen veli ön yargıları ile karşılaşmıştır. Geçmişte yaşanan kapatma kararları ve katsayı eşitsizliğinin yarattığı olumsuzlukları vurgulayan 6 yönetici, velilerin kayıt sırasında bu olumsuz havayı üstlerinden atamadıklarını ifade etmiştir. Yöneticilerden M3 ve M9, kayıt sırasında veli tereddüt ya da endişesi ile karşılaşmadıklarını belirtmiştir. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

M2: “Bazı veliler yaşıyor, geçmişte hükümetlerin değişiminden dolayı bu okullarda okuyan öğrenciler askeri liselere gidemiyor, iş başvurularında okudukları okul kısmında imam hatip ibaresi olduğu için ön yargılı davranılıyor ve mülakatlarda eleniyordu, ayrıca lisede de imam hatip lisesini seçmesi durumunda üniversite sınavlarında kendi bölümü hariç (ilahiyat) başka bölümleri tercih etseler katsayı sebebiyle ciddi puanları kesiliyordu. Bunları düşündükleri zaman tereddüt ediyorlar.”

M3: “Bu tereddütler şu an pek yaşanmadığını düşünüyorum. Çünkü toplumun ahlaken bozulmaya başlaması duyarlı ve mütedeyyin aileleri daha çok tedirgin ediyor kanaatindeyim. Bu nedenle mütedeyyin aileler çocuklarının ahlaken bozulmaması için, çocuklarının akran zorbalığına daha az maruz kalması için, imam hatipte çalışan öğretmenlerin öz verili olması gibi nedenlerle daha rahat ve mutmain bir şekilde tercih ettiklerini düşünüyorum.”

M7: “Evet. Eskiden uygulanan katsayı adaletsizliğinin devam ettiği veya tekrar uygulanabileceği gibi endişeler vardır.”

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Kapatılma kararından sonra, çocuklarına dini eğitim almak isteyen veliler bunun için “Size göre ne gibi yönelimlerde (dini eğitim veren cemaat, topluluk, özel kuruluş, vb) bulundular?” Sorusuna verilen cevaplara göre oluşturulan temalar ve katılımcılar aşağıdaki Tablo 4’te belirtilmiştir.

Tablo 4

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Temalar	Katılımcılar
Cemaat, tarikat vb. oluşumlara yönelim	M1, M2, M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10
Devlet kontrolü	M4, M7
Vazgeçme	M2

Tablo 4’te görüldüğü üzere okul yöneticilerin tamamı imam hatip okullarının kapatılmasından sonra, dini eğitim için vatandaşların tarikat, cemaat, topluluk, vb, gibi oluşumlara yöneldiklerini belirtmişlerdir. Katılımcı M2; bazı vatandaşların, kapatılma kararı oluşan korku ve baskı havasından etkilenerek, çocuğuna dini eğitim almak istese bile, korku ve endişelerle bu oluşumlara bile çocuğunu göndermek istemediğini belirtmiştir. Katılımcı M4 ve M7, dini eğitim verilecekse bunun kesinlikle

devlet kontrolünde olması gerektiğini vurgulamışlardır. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

M1: “İnsanlarda dine yönelim, dini arayış her zaman var olmuştur ve var olacaktır; dolayısıyla imam hatiplerin kapatılması ile başka cemaat, topluluk veya özel kuruluşlara yönelim artmıştır. Her ne kadar dini vecibelerimizi tam olarak yerine getiremiyor olsak da Müslüman bir ülkede yaşamaktayız, şu an itibarıyla ortaokul ve lisede eğitim gören toplamda 1 milyonun üzerinde imam hatip öğrencisi bulunmaktadır; şayet imam hatipler olmasaydı bu öğrencilerin büyük bir bölümünün farklı cemaat veya derneklere yönelmeleri kaçınılmaz olacaktır.”

M2: Mütedeyyin veliler çocuklarını camilere yaz Kur'an kurslarına ve cemaatlere yönlendirdiler. Bazı velilerde korktukları için hiçbir yere göndermeyip evde olduğu kadarıyla yetindiler.”

M4: “Kapatılma kararından sonra, çocuklarına dini eğitim almak isteyen veliler dini eğitimler için genelde bu alanda faaliyet gösteren cemaatlere yönelim gösterdiler. Bunun olumsuzluklarını yakın zamanda şahit olduk. Dini eğitimin de devlet kontrolünde olması gerektiğini düşünüyorum.”

M10: “Dini eğitim devlet kontrolünde olmalı ve imam hatipler ile sağlanmalı. İmam hatipler kapatılınca dini eğitim ihtiyacı maalesef art niyetli örgütlerle giderildi. Belki iyi niyetli olanları da vardı ancak 15 Temmuzda gördük ki, bu örgütler çok tehlikeli olabiliyor.”

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

“4+4+4 eğitim sistemi içinde yer alan imam hatip ortaokulu müfredatı, dini eğitim almak isteyen veli beklentilerini karşılamakta mıdır, örneklerle açıklar mısınız?” sorusuna verilen cevaplara göre oluşturulan temalar ve katılımcılar aşağıdaki Tablo 5’te belirtilmiştir.

Tablo 5

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Temalar	Katılımcılar
Beklentinin karşılanamaması	M1, M4, M5, M7, M8, M10
Hafızlık eğitimi eksikliği	M1, M7, M8, M9
Beklentinin karşılanması	M3, M6, M9
Dini ders	M4, M10
Yanlış güdülenme	M2

Tablo 5’te görüldüğü üzere okul yöneticilerinden M1, M4, M5, M7, M8, M10, imam hatip ortaokulu müfredatının, dini eğitim almak isteyen veli beklentilerini karşılamadığını düşünmektedirler. M3, M6, M9 yöneticiler, müfredatın beklentileri karşıladığı yönünde ifadede bulunmuşlardır. Yönetici M2, öğretmenlerin öğrencileri düşük not korkusu ile motive etmelerini yanlış bulmaktadır. Yönetici M1, M7, M8, M9, imam hatip ortaokullarında hafızlık eğitiminin verilmemesini eksiklik olarak değerlendirmektedirler. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

M1: “Karşılanmamaktadır; çünkü hafızlık eğitimi erken yaşta olması gerekirken bu olanak yeteri kadar karşılanmamaktadır. Proje uygulayan bazı imam hatip okullarında hafızlık eğitimi bulunmakta fakat hafızlık eğitimi için okulu dondurma fırsatı bulunmamaktadır. Hafızlık projesinde öğrenci sadece sınavlara gelerek okulu tamamlamakta, bu sebeple akademik açıdan büyük kayıp yaşamaktadır. 4+4+4 sisteminden önce hafızlık yapan öğrenci lise eğitiminde çok başarılı iken mevcut sistemde hafızlık yapan öğrenciler lisede zorluk yaşamaktadırlar.”

M3: “Karşıladığını düşünüyorum. Diğer okullarda seçmeli olan temel dini bilgiler gibi derslerin imam hatiplerde zorunlu olması müfredatın ve alt yapının oluşturulmasında gayet yeterli şekilde düşünüyorum. Hatta dini bilgisi fazla olmayan velinin çocuklarına ders çalıştıramayacağını özellikle Arapça dersi için.

M5: “Beklentileri tam anlamıyla karşılanmamaktadır. 2saatkuranikerim 2saat Arapça 2 saat temel dini bilgiler toplamda 6 saat diğer okullardan farkı bu kadar. Ancak bu bile din eğitimi açısından büyük önem taşımaktadır, temel dini eğitimi vermektedir, temel bilgi ve davranışlar açısından olumlu etkiye sahiptir.”

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“4+4+4 sistemi ile normal ortaokullarda Arapça ve Kur’an-ı Kerim derslerini öğrenciler seçmeli ders olarak alabilmektedirler. Buna göre çocuğuna, imam hatip ortaokulundaki gibi dini eğitim almak isteyen velinin; normal ortaokulda da bu beklentisinin karşılanıp karşılanamayacağı konusundaki görüşleriniz nelerdir?” sorusuna verilen cevaplara göre oluşturulan temalar ve katılımcılar aşağıdaki Tablo 6’da belirtilmiştir.

Tablo 6

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Temalar	Katılımcılar
Farklı seçmeli dersler	M2, M3, M5, M8, M9, M10
Beklentinin karşılanamaması	M2, M3, M4, M5, M8, M10
Beklentinin karşılanması	M1, M6, M7, M9
Eğitim işlevi	M1, M7

Tablo 6’da görüldüğü üzere okul yöneticilerinden M1, M6, M7, M9; normal ortaokulların dini eğitim için yeterli olacağını düşünmektedirler. M1 ve M7 normal ortaokullarda dini dersler verilse de milli ve manevi değer bakımından Bunlardan daha donanımlı öğrencileri daha çok imam hatiplerin yetiştirebileceğini iddia etmektedir. M2, M3, M5, M8, M9, M10; normal ortaokullarda dini ders seçmek isteyen bir öğrencinin, başka dersi seçen arkadaşlarını ya da arkadaş gruplarını görünce onlardan ayrılmak istemeyip, onlarla aynı dersleri seçmek zorunda kalacağını, bu nedenle normal ortaokullardaki seçmeli derslerin beklentileri karşılamasının mümkün olmayacağını ifade etmiştir. M2, M3, M4, M5, M8, M10 yöneticiler normal ortaokulların kesinlikle dini eğitim beklentisini karşılayamayacağını savunmaktadırlar. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

M1: “Öğretim konusunda beklentisinin karşılanacağını düşünmekteyim; çünkü hemen hemen aynı dersler verilmektedir., Arapça dersi hariç ki, Arapça dersinde de İmam hatip okullarının çok bir etkisi, faydası olduğunu düşünmüyorum, haftalık iki ders saatiyle dil öğrenilmeyeceği yeterince kanıtlanmış durumdadır. Ama eğitim (ahlak-erdem) konusunda beklentinin karşılanamayacağını düşünüyorum.”

M2: “Tam olarak karşılanamaz çünkü aynı seçmeli dersi seçmeyen öğrenciler arkadaşlarından etkilenecekler ve arkadaşının yanında olmak arzusundan dolayı dini eğitim içeren dersleri az öğrenci tercih edecek böyle olunca da sınıf açılmayacak ve o okulda bu dersler verilemeyecek.”

M8: “Bu beklentinin karşılanması çok zordur. Bu dersler seçmeli olduğu için açılmayabilir. Özellikle öğrenci sayısı yetersiz gelebilir. Ayrıca öğretmenini bulmak çok zor olur. Zira imam hatip ortaokullarında bile dini ders grubu öğretmeni zor bulunmaktadır. Seçmeli ders olarak seçilen ve açılan dini derslerin amaca yönelik çok önemli çıktıları olacağını sanmıyorum. Normal ortaokullardaki seçmeli dersler, imam hatipteki kadar etkili ve başarılı olmayacaktır.”

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

“Öğrenci sayısı bakımından okulunuzu ele aldığınızda (Öğrenci mevcudu az ise), okulunuzda eğitim alan öğrencilerin yakın bir ilçede yer alan bir imam hatip ortaokuluna nakillerinin alınmasına veya ilçenizde yer alan herhangi bir ortaokul bünyesinde açılacak bir imam hatip sınıfına yerleştirilmelerine yönelik düşünceleriniz nelerdir? Böyle bir yolu tercih etmenin olumlu ve olumsuz yönleri neler olabilir, açıklar mısınız?” sorusuna verilen cevaplara göre oluşturulan temalar ve katılımcılar aşağıdaki Tablo 7’de belirtilmiştir.

Tablo 7

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Temalar	Katılımcılar
Okulun kendi binası	M1,M3, M4, M5, M6, M7, M8, M9, M10
Başarısı ile bina ilişkisi	M1, M3, M8, M9, M10
Velilerin okula göndermemesi	M2, M3
Yol maliyeti	M2

Tablo 7’de görüldüğü üzere M2 hariç katılımcı tüm imam hatip ortaokulu yöneticileri imam hatip ortaokulunun kendine ait binası olması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca M1, M3, M8, M9, M10; okulun kendine ait binası olmasıyla başarı durumunu ilişkilendirmişlerdir. Katılımcılardan sadece M2, imam hatip ortaokulunun başka bir okul bünyesinde açılacağını ancak bunun da yol masrafı çıkaracağı için zamanla velilerin bu okullara öğrenci göndermeyeceğini ifade etmiştir. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

M2: “İlçedeki başka imam hatip ortaokuluna nakil durumu öğrencilerin daha uzun süreli yolculuk yapmalarına sebep olur. Taşıma kapsamına giremeyen öğrenciler için maddi külfete sebep olur ve veli öğrencisini yollamaz. Başka okul bünyesinde açılabilir”.

M6: “Her okulun ayrı bir binası olmalıdır. İmam hatip ruhu ancak bu şekilde verilebilir.”

M7: “Eğer imam hatip ortaokulu eğitimi verilecekse imam hatip ortaokulu binası olmalı ve bu okulda eğitim verilmelidir. Öğrenci, imam hatip havasını teneffüs edebilmeli, imam hatibe geldiğini hissedebilmelidir.”

M9: “Ne kadar öğrenci sayısı az olsa da imam hatip ruhuna inanırım. Bu yüzden imam hatip ortaokulu ve öğrencisi durumu devam etmelidir. Bu şekilde yürütülecek politika ile zaten öğrenci sayısı da okul başarısı da artacaktır.”

Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

“İmam hatip ortaokullarında yaşanan sorunlardan size göre giderilmesi en acilleri nelerdir?” sorusuna verilen cevaplara göre oluşturulan temalar ve katılımcılar aşağıdaki Tablo 8’te belirtilmiştir. Tablo oluşturulurken katılımcıların en fazla önem verdikleri ilk 3 sorun dikkate alınmıştır. Bazı katılımcılar cevap vermekte zorlanınca bazı sorunlar söylenmiş ve tüm sorunlara katıldıklarını ifade etmişlerdir. Böyle durumda onlardan öncelik sırası yapmaları ayrıca istenmiştir.

Tablo 8

Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Temalar	Katılımcılar
Öğretmen eksikliği	M1, M2, M3, M4, M6, M7, M8, M9
Ödenek yetersizliği	M1, M3, M4, M6, M8, M9, M10
Farklı dünya görüşündeki sınıf öğretmeni ve okul yöneticilerin kara propagandası	M2, M3, M4, M5, M8, M9, M10
Uygulanan müfredat ile öğrenci beklentisinin uyumsuzluğu	M1, M2, M6
Kayıt sırasında velilerin endişeleri	M5, M10
Derslik eksikliği	M7

Tablo 8’de görüldüğü üzere görüldüğü üzere, imam hatip ortaokullarında karşılaşılan en sık ve çözüm bekleyen sorunlar öncelik sırasına göre; M1, M2, M3, M4, M6, M7, M8, M9 katılımcıların belirttiği; Öğretmen eksikliği, M1, M3, M4, M6, M8, M9, M10 katılımcılarının belirttiği; Ödenek yetersizliği ve M2, M3, M4, M5, M8, M9, M10 belirttiği; Farklı dünya görüşündeki sınıf öğretmeni ve okul yöneticilerin kara propagandası olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan sadece M7 okuluna ait ayrı bir binanın olmayışını belirtmiştir. M1, M2, M6; Uygulanan müfredat ile öğrenci beklentisinin uyumsuzluğu sorununu vurgulamıştır. Bu konuda bazı katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir.

M1: “Yukarıdaki maddelerin hepsini onaylıyorum; ama en önemli gördüklerim. Sırasıyla; Öğretmen eksikliği (İmam hatiplerin vizyonu ve misyonuna uygun öğretmen bulunması, müfredatın beklentiyi karşılamaması, ödenek eksikliği)”

M2: “Öğretmen eksikliği 1 öncelik, Uygulanan müfredat ile öğrenci beklentisinin uyumsuzluğu 2 Öncelik, Farklı dünya görüşündeki sınıf öğretmeni ve okul yöneticilerin kara propagandası 3. Öncelik.”

M3: “Öncelik sırasına göre Ödenek yetersizliği “Öğretmen eksikliği ve farklı dünya görüşündeki sınıf öğretmeni ve okul yöneticilerin kara propagandası”

M5: “Uygulanan müfredat ile öğrenci beklentisinin uyumsuzluğu, Kayıt sırasında velilerin endişeleri, Farklı dünya görüşündeki sınıf öğretmeni ve okul yöneticilerin kara propagandası”

M7: “Bizim okulumuzda bina eksikliği var. Müstakil bir bina olsa daha iyi eğitim verebilirdik. Ayrıca öğretmen eksikliği önemli bir sorun.”

M8: “En çok okulumuz hakkındaki kara propagandadan şikâyetçiyim. Okulumuzu tercih edecek çocuklar ve velileri maalesef yanlış bilgilerle caydırılıyorlar. Bu bilgiler kasıtlı olarak öğrencilere veriliyor. Daha sonra olarak ödenek yetersizliği ve öğretmen eksikliği söylenebilir.”

Tartışma ve Sonuç

Türkiye’de cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile imam hatip okulları Türk Eğitim Sistemi içinde yerini almıştır. Çeşitli tarihi süreçler yaşayan imam hatip okulları kimi zaman kapatılmış, kimi zaman dönüşüme uğratılmış kimi zaman da tekrar yeniden yapılandırılıp açılmıştır. Yaşanan her süreçte Türkiye’de çeşitli tartışmaların odağı olmuştur. Bu araştırmada; imam hatip ortaokullarının okul yöneticilerinin gözünden Türkiye eğitim sistemi içinde yerinin ortaya çıkarılması adına. 2021-2022 eğitim öğretim yılı içinde Aydın ilinde aktif olarak görev yapmakta olan imam hatip ortaokulu yöneticilerinin görüşleri analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, yöneticilerin bakış açısından imam hatip ortaokullarının Türkiye eğitim sistemi içinde varlığına devam edebilmesinin tamamen ülke yönetimini elinde bulunduran siyasi otoriteye bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İmam hatip ortaokulların Türk eğitim sistemi içinde varlığına devam edebilmesinin tamamen ülke yönetimini elinde bulunduran siyasi otoriteye bağlılığı olduğu ortaya çıkmıştır.

Yönetici görüşlerinden elde edilen bulgularda; geçmişte yaşanan kapatma kararları ve katsayı eşitsizliğinin yarattığı olumsuzluklar nedeniyle velilerin halen kayıt sırasında bu olumsuz havayı üstlerinden atamadıkları sonucu elde edilmektedir. 28 Şubat kararları ile imam hatip okullarının kapatılmasından sonra, dini eğitim için vatandaşların çocuklarını tarikat, cemaat, topluluk, vb, gibi oluşumlara yönedikleri görülmüştür. 15 Temmuz 2016 yılında yaşanan darbe girişiminin ardında bu türden bir örgüt çıkmıştır (İçişleri Bakanlığı Yayınları, 2019). Yönetici görüşlerinde, dini eğitimin kesinlikle devlet kontrolünde olması sonucunun çıkması bu gibi durumların önüne geçilmesi bakımından destekler niteliktedir.

Millî Güvenlik Kurulu'nun 28 Şubat 1997 tarih ve 406 Sayılı Kararına Ek-A (rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere karşı alınması gereken tedbirler) kapsamında laiklik ilkesine vurgu yapılması ve imam hatip ortaokulların bu kapsamda kapatılması, imam hatipleri laiklik karşıtı okullar olarak göstermiştir. Saha analizinde elde edilen bulgularda, bu algının halen öğrenci velileri üzerinde büyük oranda devam ettiği, ayrıca imam hatiplerin tekrar kapatılabileceği endişesinin sürdüğü ortaya çıkmıştır.

İmam hatip ortaokullarının müfredat içeriğinin yeterliliği ilgili olarak özellikle hafızlık eğitimin sadece proje imam hatip okulları bünyesinde kalması eksiklik olarak görülmüştür. Dini içerikli derslerin müfredattaki ağırlığının yetersizliği vurgulanmaktadır. Genel olarak imam hatip ortaokullarının yeterli denebilecek miktarda veli beklentilerini sağladığı söylenememektedir. İmam hatip ortaokulları ile normal eğitim veren ortaokullar arasındaki içerik yönünden en önemli farkın okul yöneticilerine göre, normal okullarda okutulan Peygamber Efendimizin Hayatı, Kur’an-ı Kerim ve Temel Dini Bilgiler seçmeli derslerinin imam hatip ortaokullarında zorunlu olmasıdır. Ayrıca haftada iki saat olan Arapça dersinin sadece imam hatip ortaokullarında okutulan bir ders olduğu vurgulanmaktadır.

Araştırmada Kur’an-ı Kerim dersinin normal ortaokullarda öğrenciler tarafından seçmeli ders olarak seçilmesi durumunda öğrenci ve velilerin dini eğitim alabilme beklentilerinin karşılanamayacağı belirtilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 22.12.2020 tarihli ve 40 sayılı Kurul Kararına göre; normal ortaokullarda herhangi bir seçmeli dersin, eğitim öğretim yılı içinde okutulabilmesi için en az 10 öğrencinin o dersi seçmesi gerekmektedir. Oysa normal ortaokullarda seçmeli ders havuzu genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin çok fazla seçeneğinin olduğu, bu nedenle bir sınıfta Kur’an-ı Kerim dersini seçen öğrencide 10 sayısının ulaşılmasının zor olduğu belirtilmiştir. Normal ortaokullarda dini ders seçmek isteyen bir öğrencinin, başka dersi seçen arkadaşlarını ya da arkadaş gruplarını görünce onlardan ayrılmak istemeyip, onlarla aynı dersleri seçmek zorunda kalacağını, bu nedenle normal ortaokullardaki seçmeli derslerin beklentileri karşılamasının mümkün olmayacağını ifade etmiştir. Yönetici görüşlerinden, normal ortaokulların kesinlikle dini eğitim beklentisini karşılayamayacağı sonucu çıkmaktadır.

İmam hatip ortaokullarında sınıf mevcutlarının aynı bölgede yer alan normal ortaokullara göre daha az olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla özellikle bazı yerleşim bölgelerinde çok yoğun olan sınıf sayıları imam hatip ortaokullarında görülmemektedir. Buna rağmen imam hatip ortaokulları yöneticilerinin neredeyse tamamı sınıf mevcutları az olsa bile yakın denebilecek başka bir imam hatip ortaokulu ile okullarının birleştirilmesini ya da normal ortaokul bünyesinde imam hatip ortaokulu sınıfları açılmasını doğru bulmamıştır. Yine yöneticilerin birçoğu imam hatip ortaokullarının kendi binasının olmasının öğrenci başarısını olumlu etkileyeceğini düşünmektedirler. Ayrıca imam hatip ortaokulu öğrencilerinin buldukları bölgeden daha farklı bir yere taşınmalarının, taşıma maliyeti gibi bir soruna sebep olacağını, öğrenci ve velilerin bu sebeple imam hatip ortaokullarına kayıt yaptırmak istemeyeceklerini öngörmektedirler.

İmam hatip ortaokullarının çözülmesi gereken sorunlarında öncelik sırasına göre en çok öğretmen eksikliğinin giderilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır. İmam hatip ortaokulu yöneticilerinin büyük çoğunluğu ilkokullarda imam hatip ortaokulları için kara propaganda yapan sınıf öğretmenlerinden yakınmıştır. Kara propaganda ile imam hatip ortaokullarına kayıt yaptıran öğrenci sayısının azaldığını belirtmişlerdir. Giderilmesi gereken bir diğer sorun da bakanlığın imam hatip ortaokulları için ayırdığı ödeneğin yetersizliğidir. İmam hatip ortaokulu yöneticileri, normal ortaokullarda 4+4+4 eğitim modeli içinde okutulan dini içerikli seçmeli derslerin imam hatip ortaokullarında zorunlu okutulan dini derslerin yerine geçemeyeceğini belirtmişlerdir. Arapça dersinin normal ortaokul müfredatında olmaması, normal ortaokullarda imam hatip ruhunun ve havasının verilemeyeceği gibi nedenlerle imam hatip ortaokullarının Türkiye Eğitim Sistemi içindeki varlıklarını devam ettirmesi sonucu çıkmaktadır.

Görüşmelerde sorulan sorulardan alınan cevaplar analiz edildiğinde yöneticilerin çoğu; devlet politikalarındaki değişimlerin, çocuğunu imam hatip ortaokuluna gönderme kararında velileri etkilediğini düşünmektedir. 28 Şubat 1997 tarihli post modern darbe olarak nitelendirilen olay sonrası, imam hatip ortaokullarının kapatılması kararının; dini eğitim almak isteyen vatandaşlarımızın, asıl niyetleri belli olmayan, denetimsiz cemaat ve tarikatlara yönelmelerine sebep olduğu sonucu tespit edilmiştir. 4+4+4 eğitim sistemi modeli içinde yer alan imam hatip ortaokullarının öğretim içeriği ve müfredat zenginliği açısından eksiklikleri görüşme sorularına verilen cevaplarda ortaya çıkmıştır. Özellikle dini derslerin haftalık ders saati içindeki yetersizliği, Arapça ve Kur'an-ı Kerim öğretecek öğretmen bulmada yaşanan sıkıntılar öne çıkmıştır.

İmam hatip ortaokullarının müfredat içeriği dini eğitim kapsamında değerlendirildiğinde dini derslerin haftalık ders programındaki ağırlığı yetersiz bulunmaktadır. Dini ders içeriklerinin artırılması ve hafızlık eğitiminin tüm imam hatip ortaokullarında uygulanması yeterlilik yönündeki beklentilerin karşılanmasına büyük katkı sağlayacağı görülmektedir. 2022 yılında Ankara İli Yenimahalle İlçesi imam hatip ortaokullarında yapılan Arapça dersinin başarısızlık nedenleri üzerine araştırmada, özellikle öğrencilerin bakış açısından bakıldığında, öğrencilerin bu derse yeteri kadar motive olmadıkları ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin bu derse niye öğrenmeleri gerektiği konusunda sıkıntı yaşadıkları ortaya çıkmıştır (Ulukavak, 2022). Öğretmenlerin de modern öğretim metodlarını yeterince Arapça öğretimine aktaramadıkları görülmüştür. Bu araştırma da imam hatip ortaokullarının dini dersler açısından yetersizliğini desteklemektedir.

Bulgulardan çıkan sonuçlarda, imam hatip ortaokulu içeriği ve dini derslerin müfredattaki ağırlığı ile ilgili olarak yetersizlik yönünde görüşler ağırlık kazanmıştır. Daha önce yapılan araştırmalardan (Ceylani, 2020) 2023 Vizyonunu Belgesinin Uygulanabilirliği Hakkında Yönetici ve Öğretmen Görüşleri başlıklı araştırmasında imam hatip ortaokulları için ortaya çıkan görüş ve önerileri de bu araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Araştırmada; imam hatip ortaokullarında ders yüklerinin tekrar gözden geçirilmesine, müfredatın yenilenmesine yönelik benzerlikler göze çarpmaktadır. İmam hatip ortaokulları ile normal eğitim veren ortaokullar arasındaki içerik yönünden en önemli farkın okul yöneticilerine göre, normal okullarda okutulan Peygamber Efendimizin Hayatı, Kur'an-ı Kerim ve Temel Dini Bilgiler seçmeli derslerinin imam hatip ortaokullarında zorunlu olmasıdır. Ayrıca haftada iki saat olan Arapça dersinin sadece imam hatip ortaokullarında okutulan bir ders olduğu vurgulanmaktadır.

Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgular ve yönetici görüşlerinin analizi dikkate alındığında aşağıda belirtilen önerilere yer verilmiştir. Bu öneriler hem yasa yönetmelik çıkaran otoriteye hem de imam hatip ortaokullarında görev yapan öğretmen ve yöneticilere yöneliktir. Önerilerin imam hatip ortaokulları ile ilgili yapılacak yeni araştırmalarda, araştırma konusu olarak kullanılabilir olduğu düşünülmektedir.

1. İmam hatip ortaokullarının İmam hatip liseleri gibi mesleki bir okul özelliğine sahip olmadıkları görülmektedir. Ortaokul çağındaki öğrencilerde, okulun isminin imam ve hatip meslek alanlarını çağrıştırması sebebiyle bu okulları tercihte bulunmak yönünde olumsuz etki bırakmaktadır. Yönetici görüşlerinden yola çıkılarak imam hatip ortaokulu yerine ahlak ve erdeme vurgu yapan yeni bir ortaokul ismi verilebilir.
2. İmam hatip ortaokullarında müfredat içeriği dini eğitim kapsamında değerlendirildiğinde saha araştırmasında dini derslerin haftalık ders programındaki ağırlığı yetersiz bulunmaktadır. Dini ders içeriklerinin artırılması ve hafızlık eğitiminin tüm imam hatip ortaokullarında uygulanması yeterlilik yönündeki beklentilerin karşılanmasına büyük katkı sağlayacağı söylenebilir.
3. İmam hatip ortaokulu öğretmenlerinin dini içerikli derslerde öğrencileri motive edebilmek için kullandıkları düşük not ile motivasyon yönteminden vazgeçmeleri yönünde okul yöneticileri öğretmenlere tavsiyelerde bulunabilir.
4. Millî Eğitim Bakanlığınca imam hatip ortaokulları için ihtiyaçlara cevap verebilecek yeterlikte ödenek sağlanabilir.
5. Öğrenci ve veli beklentisine cevap verebilecek müfredat güncellemesi saha araştırma ve anket sonuçlarına göre yeniden yapılabilir.

Kaynakça

- Atasoy, E. (2003). *Kıtalar ve ülkeler coğrafyası*. Ezgi Kitabevi.
- Aydın, M. Z. (2007). Okulda din dersi tartışmaları. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X1-2, 7-51.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Ceylani, M. (2020). 2023 vizyonunu belgesinin uygulanabilirliği hakkında yönetici ve öğretmen görüşleri [Yayınlanmış yüksek lisans tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Creswell, J. W. (2003). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage Publications.
- Davey, L. (2009). The application of case study evaluations. *Elementary Education Online*, 8(2), 1-3.
- Dinçer, N. (1974). *1913'ten bugüne imam hatip okulları meselesi*. Yağmur Yayınları.
- Ersoy, F. (2016). Fenomenoloji. A. Saban ve A. Ersoy (Ed.). *Eğitimde nitel araştırma* içinde (s. 51-105). Anı Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=19942&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>
- Milli Eğitim Bakanlığı 15. Milli Eğitim Şura Kararları. (1997). Erişim adresi: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165430_15_sura.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı 18. Milli Eğitim Şura Kararları. (2010). Erişim adresi: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2011). Resmi Gazete, sayı:28360. Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120721-9.htm>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1997). İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıracılık ve Mesleki Eğitim Kanunu, Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.03.1988 tarihli ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kağıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun. (1997). Resmî Gazete. Yayımlı Tarihi: 18 Ağustos 1997. Sayısı: 23084

- Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2020). İlköğretim Kurumları (İlkokul ve Ortaokul) Haftalık Ders Çizelgesinde Değişiklik Yapılması.Erişim adresi:https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2021_08/25102204_ilkokul_ortaokul_hdc.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2020). Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgesi.Erişim adresi:https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_02/21173451_ort_ogrtm_hdc_2018.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2021). İmam Hatip Ortaokulu Haftalık Ders Çizelgesinde Değişiklik Yapılması. Erişim adresi: https://dogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/12111909_YHO_HDC_2021-50.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim 2021/2022 Eğitim Öğretim Yılı. (2022). Erişim adresi: https://sgb.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=460.
- Millî Güvenlik Kurulu Kararları. (1997). Resmî Gazete. Yayın Tarihi: 28 Şubat 1997. Sayısı: 22919
- National Association Secodary Scholl Principals, and National Association Elementary Scholl Principals. (2013). *Leadership matters-what resarch says about the importance of principal leadership*.
- Öcal, M. (2013). *100. Yılında imam hatip liseleri*. Ensar Neşriyat.
- Strauss, A. L. & Corbin, J. (1990). Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques. Sage.
- Şanver, M. (1996). TBMM tutanaklarına göre Türkiye’de din eğitimi (1946-1957). *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1*.
- T.C. İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı. (2019). *Fethullahçı Terör Örgütü*.
- Tevhid-i Tedrisat Kanunu. (1924). Resmî Gazete. Yayın Tarihi: 6 Mart 1340. Sayısı:63
- Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973). Resmî Gazete. Yayın Tarihi: 24.06.1973. Sayısı: 14574. Numarası: 1739.
- Ulukavak, K. (2022). Öğrenci bakış açısından imam hatip ortaokulunda arapça öğrenimindeki başarısızlık nedenleri üzerine bir inceleme [*Yayınlanmış yüksek lisans tezi*]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Yıldırım, A.ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınevi
- Yücel, H. A. (1994). *Türkiye’de Ortaöğretim*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.